

RADIKALIZACIJA V SMERI NASILJA:
TEMELJNI KONCEPTI, IZBRANI TUJI
PRISTOPI IN PRIMER SLOVENIJE

RADICALIZATION TOWARDS VIOLENCE:
KEY CONCEPTS, SELECTED FOREIGN APPROACHES
AND THE CASE OF SLOVENIA

Iztok Prezelj, Branko Lobnikar, Andrej Sotlar, Janja Vuga Beršnak, Anja
Kolak, Kaja Prislan, Maja Modic, Klemen Kocjančič in Anica Ferlin

Ljubljana, 2021

RADIKALIZACIJA V SMERI NASILJA:
TEMELJNI KONCEPTI, IZBRANI TUJI PRISTOPI IN PRIMER SLOVENIJE

Iztok Prezelj, Branko Lobnikar, Andrej Sotlar, Janja Vuga Beršnak, Anja Kolak,
Kaja Prislán, Maja Modic, Klemen Kocjančič in Anica Ferlin

Knjižna zbirka VARNOSTNE ŠTUDIJE
Izdajatelj: FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE, Založba FDV
Za založbo: prof. dr. Monika Kalin Golob, dekanja

Copyright © FDV, 2021
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Jezikovni pregled: Tomaž Petek
Recenzenta: Anton Grizold in Jaroš Britovšek

Naslovnica: Darinka Knapič
Prelom: Zavod Vizár
Tisk: Demat d. o. o.

Prva izdaja
Ljubljana, 2021

Cena: 29 EUR

Monografija je izšla na osnovi finančnih sredstev iz projekta Radikalizacija in celoviti protiukrepi v RS (šifra V5-1735), ki sta ga sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS in Ministrstvo za notranje zadeve.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

329.147
343.326(497.4)

RADIKALIZACIJA v smeri nasilja : temeljni koncepti, izbrani tuji pristopi in primer Slovenije =
Radicalization towards violence : key concepts, selected foreign approaches and the case of Slovenia /
avtorji Iztok Prezelj ... [et al.]. - 1. izd. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2021

ISBN 978-961-235-937-9
1. Prezelj, Iztok
COBISS.SI-ID 39968003

KAZALO VSEBINE

Povzetek	11
Abstract	12
UVOD	15
OPREDELITEV RADIKALIZACIJE IN ODZIVANJA NANJO	25
Radikalizacija	28
Radikalizem.....	34
Nasilni ekstremizem	35
Islamizem	39
Populizem	41
Polarizacija	42
Kaj povzroča radikalizacijo – faktorji radikalizacije	43
Radikalna politika	48
Deradikalizacija in odvrnitev	50
Dejavniki, ki prispevajo k odvrnitvi od radikalizacije	59
Protiekstremizem	62
Sklep: priporočila za učinkovito odzivanje na radikalizacijo, ki vodi v nasilje in ekstremizem	63
<i>Splošne politike proti radikalizaciji, ki vodi v nasilno vedenje .....</i>	<i>63</i>
<i>Pomen komunikacijskih pristopov za upravljanje radikalizacije, ki vodi v nasilje .....</i>	<i>65</i>
<i>Pomen mednarodnih odnosov.....</i>	<i>66</i>
SINTETIČNA OPREDELITEV POJMOV V OKVIRU SLOVENSKEGA PROJEKTA RADCEPRO	67
ŠTUDIJE TUJIH PRIMEROV ODZIVANJA NA RADIKALIZACIJO IN EKSTREMIZEM	73
Velika Britanija in Severna Irska	75
<i>Obstoječe stanje.....</i>	<i>75</i>
<i>Temeljni britanski koncepti.....</i>	<i>77</i>
<i>Pojavne oblike radikalizacije in ekstremizma, ki imajo lahko za posledico teroristično delovanje .....</i>	<i>80</i>
<i>Normativno-pravni okvir boja proti radikalizaciji in ekstremizmu v Veliki Britaniji.....</i>	<i>84</i>
<i>Pristopi za spremljanje, zaznavanje in za odvrčanje od radikalizacije in ekstremizma v Veliki Britaniji .....</i>	<i>89</i>
Finska	99
<i>Pregled stanja .....</i>	<i>99</i>
<i>Finski nacionalni akcijski načrt za preprečevanje nasilne radikalizacije in ekstremizma .....</i>	<i>101</i>

<i>Cilji akcijskega načrta</i>	102
<i>Vloga različnih deležnikov pri izvajanju akcijskega načrta</i>	103
<i>Pristopi in ukrepi za spremljanje, zaznavanje in za odvrčanje od radikalizacije ter ekstremizma na Finskem</i>	106
<i>Dobre prakse</i>	110
Avstrija	112
<i>Ocena stanja</i>	112
<i>Avstrijska strategija za preprečevanje in boj proti nasilnemu ekstremizmu in radikalizaciji</i>	114
<i>Normativno-pravni okvir boja proti radikalizaciji in ekstremizmu v Avstriji</i>	117
<i>Pristopi za spremljanje, zaznavanje in za odvrčanje od radikalizacije ter ekstremizma v Avstriji</i>	119
<i>Ukrepi s področij izobraževanja, usposabljanja in ozaveščanja po celotni Avstriji</i>	122
INSTITUCIONALNO ODZIVANJE NA RADIKALIZACIJO V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	123
Uvod: Identifikacija širokega spektra državnih in nedržavnih institucij, ki se (lahko) ukvarjajo s spremljanjem radikalizacije in protiukrepi	125
Vloga šolskega sistema na področju identifikacije in spremljanja radikalizacije v Sloveniji	126
<i>Zaznavanje radikalizacije prek šolskih ustanov na lokalni in državni ravni</i>	127
<i>Predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije</i>	131
<i>Pravne podlage</i>	133
<i>Odgovorni subjekti za radikalizacijo</i>	136
<i>Usposabljanje in financiranje</i>	136
<i>Sodelovanje z drugimi deležniki</i>	137
<i>Pričakovana vloga v modelu spremljanja radikalizacije</i>	138
Vloga institucij s področja socialnega varstva in zaposlovanja pri identifikaciji ter spremljanju radikalizacije v Sloveniji.....	139
<i>Vloga Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti pri identifikaciji in spremljanju radikalizacije</i>	140
<i>Vloga centrov za socialno delo pri identifikaciji in spremljanju radikalizacije</i>	143
<i>Vloga Zavoda RS za zaposlovanje pri identifikaciji in spremljanju radikalizacije</i>	149
<i>Ključne ugotovitve</i>	152
Vloga verskih skupnosti in Urada za verske skupnosti na področju identifikacije in spremljanja radikalizacije v Sloveniji.....	154
<i>Zaznavanje radikalizacije</i>	155
<i>Predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije</i>	157
<i>Pravne podlage za delovanje ob radikalizaciji v smeri nasilja</i>	158
<i>Odgovorni subjekti za radikalizacijo</i>	159
<i>Usposabljanje in financiranje</i>	160
<i>Sodelovanje z drugimi deležniki</i>	161
<i>Pričakovana vloga v modelu spremljanja radikalizacije</i>	161

Vloga zdravstvenih institucij na področju identifikacije in spremljanja radikalizacije v Sloveniji	162
<i>Zaznavanje radikalizacije s strani institucij na področju zdravja</i>	164
<i>Predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije</i>	166
<i>Pravne podlage</i>	167
<i>Odgovorni subjekt za zaznavanje in preprečevanje radikalizacije</i>	169
<i>Usposabljanje in finančna sredstva</i>	169
<i>Sodelovanje z drugimi deležniki</i>	170
<i>Pričakovana vloga v modelu spremljanja radikalizacije</i>	170
Varnostne strukture in njihova vloga na področju identifikacije ter spremljanja radikalizacije v Sloveniji.....	171
<i>Vloga slovenske policije pri identifikaciji in spremljanju radikalizacije</i>	172
<i>Vloga obveščevalnih služb pri identifikaciji in spremljanju radikalizacije</i>	182
Vloga sistema za izvrševanje kazenskih sankcij na področju identifikacije in spremljanja radikalizacije v Sloveniji.....	186
<i>Zaznavanje radikalizacije</i>	187
<i>Predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije</i>	189
<i>Pravne podlage in omejitve za identificiranje, spremljanje in za ukrepanje ob radikalizaciji v smeri nasilja</i>	190
<i>Odgovorni subjekt za odzivanje na proces radikalizacije</i>	191
<i>Usposabljanje in financiranje</i>	191
<i>Sodelovanje z drugimi deležniki</i>	192
<i>Pričakovana vloga v modelu spremljanja radikalizacije</i>	193
<i>Ključne ugotovitve</i>	193
Vloga azilnega sistema na področjih identifikacije in spremljanja radikalizacije v Sloveniji	195
<i>Zaznavanje radikalizacije</i>	197
<i>Predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije</i>	198
<i>Pravne podlage in omejitve za identificiranje, spremljanje in za ukrepanje ob radikalizaciji v smeri nasilja</i>	198
<i>Odgovorni subjekt za odzivanje na proces radikalizacije</i>	199
<i>Usposabljanje in financiranje</i>	199
<i>Sodelovanje z drugimi deležniki in njihova vloga v modelu spremljanja radikalizacije</i>	199
<i>Ključne ugotovitve</i>	200
Navijači in identifikacija ter spremljanje radikalizacije	200
<i>Primeri radikalizacije navijačev iz Evrope</i>	202
<i>Analiza odzivanja na radikalizacijo navijaških skupin v Sloveniji</i>	203
RAZUMEVANJE RADIKALIZACIJE V SLOVENIJI – REZULTATI ŠTUDIJE ZAZNAVANJA PRI MLADOSTNIKI	207
Metodološki postopek izvedbe študije	209
Poznavanje področja radikalizacije in ekstremizma	211

Ocena prisotnosti in nevarnosti radikalizacije in ekstremizma v Sloveniji.....	212
Odzivanje na radikalizacijo in ekstremizem	218
Odnos do radikalizacije in ekstremizma.....	221

MODEL RAN SLOVENIJA: OBLIKOVANJE MEDINSTITUCIONALNEGA
 MODELA ZA IDENTIFIKACIJO IN SPREMLJANJE RADIKALIZACIJE V
 SLOVENIJI .....

.....	225
Povzetek dozdajšnjih idej glede gradnje nacionalnega sistema za identifikacijo in spremljanje radikalizacije v okviru preteklih posvetov nacionalne platforme RAN ...	227
Koncept vsedružbenega odzivanja za preprečevanje radikalizacije, ki vodi v nasilno vedenje: model P – O – O (prepreči – opozori – odvrni) oziroma model P – R – A (Prevent – Refer – Address)	231

6

<i>Primarna preventiva – širši družbeni odziv .....</i>	234
<i>Sekundarna preventiva – zaznavanje in odziv strokovnjakov na lokalni ravni s ciljem odvratanja od nadaljnje radikalizacije .....</i>	235
<i>Terciarna preventiva – preprečevanje izvrševanja kaznivih ravnanj.....</i>	237
<i>Priprava in ponovna vključitev (de)radikaliziranih oseb v lokalno okolje .....</i>	238
Predlog RADCEPRO modela RAN Slovenija	239
<i>Zaznavanje radikalizacije s strani akterjev .....</i>	244
<i>Določitev predvidenih postopkov ob zaznavi radikalizacije .....</i>	244
<i>Pravne podlage za identifikacijo in spremljanje radikalizacije .....</i>	245
<i>Odgovorni subjekti za spremljanje radikalizacije .....</i>	246
<i>Usposabljanje na področju spremljanja radikalizacije .....</i>	248
<i>Financiranje delovanja na področju spremljanja radikalizacije .....</i>	248
<i>Medinstitucionalno sodelovanje.....</i>	248

ZAKLJUČEK..... 251

Viri in literatura	261
Stvarno in imensko kazalo	282
Avtorji	285

Kazalo slik in tabel

Slika 1: Poznavanje procesa radikalizacije in ekstremizma	212
Slika 2: Katera institucija naredi dovolj ali premalo za preprečevanje radikalizacije/ ekstremizma v Sloveniji	221
Slika 3: Zaznavanje pravičnosti oziroma krivičnosti sveta	223
Slika 4: Grafični prikaz RADCEPRO RAN-platforme na strateški ravni	242
Slika 5: Grafični prikaz RADCEPRO RAN-platforme na operativni ravni	243
Slika 6: Izris skupnih vedenjskih indikatorjev radikalizacije	259
Tabela 1: Vrste programov glede na tip problema	58
Tabela 2: Programi deradikalizacije, protiradikalizacije in antiradikalizacije.....	59
Tabela 3: V kolikšni meri menite, da so naslednje oblike ekstremizma/radikalizacije prisotne v Sloveniji?	214
Tabela 4: V kolikšni meri menite, da so naslednje oblike versko usmerjenega ekstremizma/radikalizacije prisotne v Sloveniji?	214
Tabela 5: Koliko menite, da so naslednje vrste ekstremizma/radikalizacije v Sloveniji ogrožajoče/nevarne?	215
Tabela 6: V kolikšni meri menite, da so različne oblike versko usmerjenega ekstremizma/radikalizacije ogrožajoče/nevarne v Sloveniji?.....	216
Tabela 7: Koliko po vašem mnenju naslednja stanja oz. dejavniki vplivajo na razvoj ekstremizma in krepitev radikalizacije posameznika?	217
Tabela 8: V kolikšni meri so posamezniki, ki spadajo v eno izmed spodnjih skupin, dovzetni/ranljivi za radikalizacijo/ekstremizem?	218
Tabela 9: Kdo in v kolikšni meri izmed naštetih bi lahko s primernim in profesionalnim ravnanjem na svojem področju učinkovito preprečeval procese radikalizacije v Sloveniji?	219
Tabela 10: Ocenite, ali po vašem mnenju osebe/institucije s spodnjega seznama naredijo premalo ali dovolj za učinkovito preprečevanje ekstremizma/ radikalizacije v Sloveniji?	220
Tabela 11: Odnos socialnega omrežja, ki mu pripadajo anketiranci, do radikalnih/ ekstremističnih dejanj	222

Seznam kratic

AMS	Zavod za zaposlovanje Arbeitsmarktservice
BMJ	Ministrstvo za pravosodje Bundesministerium für Verfassung, Reformen, Deregulierung und Justiz
BMFJ	Ministrstvo za družino in mladino Bundesministerium für Familien und Jugend
BMI	Ministrstvo za notranje zadeve Bundesministerium für Inneres
BNED	Nacionalna mreža za preprečevanje in boj proti nasilnemu ekstre- mizmu ter za deradikalizacijo Bundesweiten Netzwerks Extremismusprävention und Deradikalisierung
BSU	Behavioural Science Unit
BVT	Zvezni urad za varstvo ustavne ureditve in boj proti terorizmu Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung
CCE	Komisija za boj proti ekstremizmu Commission for Countering Extremism
CEP	Confederation of European Probation
CIRA	Continuity Irish Republican Army
CPRLV	Center za preprečevanje radikalizacije, ki vodi v nasilje Center for the Prevention of Radicalization leading to violence
CSD	Center za socialno delo
DERAD	Mreža za družbeno kohezijo, prevencijo in za dialog Netzwerk für sozialen Zusammenhalt, Prävention und Dialog
EKP	Evropska kohezijska politika
ETA	Baskovska domovina in svoboda Euskadi Ta Askatasuna
EU	Evropska unija
EUROPOL	Evropski policijski urad European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
FBI	Zvezni preiskovalni urad Federal Bureau of Investigation
FDV	Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani
FVV	Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru
GIFCT	Globalni spletni forum za boj proti terorizmu Global Internet Forum to Counter Terrorism
GPU	Generalna policijska uprava
IS	Islamska država Islamic State

ISIS	Islamska država Iraka in Sirije Islamic State of Iraq and Syria
JTAC	Center za preučevanje terorizma Joint Terrorism Analysis Centre
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MF	Ministrstvo za finance
MI5	Britanska obveščevalna služba Military Intelligence 5
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MORS	Ministrstvo za obrambo
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NaCTSO	Urad za protiterorizem in varnost National Counter Terrorism Security Office
NATO	Organizacija severnoatlantske pogodbe The North Atlantic Treaty Organization
NCN	Nacionalna mreža za sodelovanje na področju preprečevanja nasilne radikalizacije in ekstremizma National Cooperation Network for the Prevention of Violent Extremism
NHS	Nacionalna zdravstvena agencija National Health Service
NVO	Nevladne organizacije
NZS	Nogometna zveza Slovenije
OECD	Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj Organisation for Economic Cooperation and Development
ONH	Óglaigh na hÉireann
OŠ	Osnovna šola
OVS	Obveščevalno-varnostna služba Ministrstva za obrambo
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PIRA	Začasna Irska republikanska armada Provisional Irish Republican Army
P – O – O (P – R – A)	Prepreči – opozori – odvrni Prevent – Refer – Address
PPC-program	Prevent Professional Concerns programme
PU	Policijska uprava
RADCEPRO	Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Sloveniji
RAN	Nacionalna mreža strokovnjakov za ozaveščanje o nasilni radikalizaciji Radicalisation Awareness Network (Center of Excellence)
RAN P&P	Prison and Probation Working Group
RIRA	Real Irish Republican Army
RS	Republika Slovenija

SAVE	Sestre proti nasilnemu ekstremizmu Sisters against Violent Extremism
SNAV	Svet za nacionalno varnost
SOVA	Slovenska obveščevalno-varnostna agencija
UE	Upravna enota
UEFA	Evropska nogometna zveza
UKC	Univerzitetni klinični center (Ljubljana, Maribor)
UPRO	Uprava RS za probacijo
URSIKS	Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij
WRAP	Delavnice za ozaveščanje o preventivnih dejavnostih Workshops to Raise Awareness of Prevent
YPG	(Kurdske) Ljudske zaščitne enote People's Protection Units
ZDA	Združene države Amerike
ZRSZ	Zavod RS za zaposlovanje

Povzetek

Radikalizacija posameznikov, družbenih skupin in celotne družbe v smeri nasilja (p)ostaja vedno večji problem v Evropi. Tudi v Sloveniji nismo imuni na ta pojav. Knjiga temelji na spoznanju, da moramo v Sloveniji začeti bolj sistematično spremljati procese radikalizacije in ekstremizma ter oblikovati vsedružbeno mrežno strukturo, ki združuje tako državne kot nedržavne institucije. Skupaj bi lahko učinkoviteje odpravljali vzroke za radikalizacijo, uspešneje identificirali procese radikalizacije ter usklajeno delovali v okviru deradikalizacije ranljivih skupin in posameznikov. Nekateri slovenski strateški dokumenti so že identificirali radikalizacijo v smeri nasilja, nasilni ekstremizem in terorizem kot ključne varnostne grožnje, ta knjiga pa predstavlja korak v smeri preučitve mogočih pristopov koordiniranega in učinkovitega delovanja na tem področju.

Knjiga temelji na tezi, da je radikalizacija, ki vodi v nasilje, kompleksen družbeni pojav, s katerim se lahko učinkoviteje soočimo le z širokim družbeno inkluzivnim pristopom. Vsi ozki (zgolj na posamezen sektor orientirani) pristopi bodo vodili zgolj do parcialnih ali pa celo do neželenih rezultatov.

V knjigi smo najprej oblikovali konceptualno in terminološko osnovo za preučevanje in spremljanje radikalizacije ter ukrepov proti radikalizaciji. V naši analizi smo izhajali iz predpostavke, da v Sloveniji potrebujemo terminološko jasnost na tem področju, še preden dokončno oblikujemo koncept in politiko spremljanja radikalizacije ter boja proti radikalizaciji. To se še posebej nanaša na razumevanje terminov radikalizacija, nasilni ekstremizem, terorizem, polarizacija, deradikalizacija itn. V nadaljevanju smo predstavili nekatere tuje pristope na področju identificiranja in spremljanja radikalizacije v smeri nasilja (primeri Velike Britanije, Avstrije in Finske). Poleg predstavitve posameznih pristopov na osnovi analize uradnih dokumentov smo predstavili tudi rezultate primerjalno-sintetičnega pogleda na podobnosti in razlike med državami in opisali dobre prakse iz tujine, ki bi jih lahko uporabili tudi pri oblikovanju ustreznih ukrepov v Sloveniji.

Sledi poglavje, v katerem predstavljamo širok spekter državnih in nedržavnih institucij, ki se (lahko) ukvarjajo s spremljanjem radikalizacije in protiukrepi v RS. Predstavili smo ugotovitve intervjujev in fokusnih delavnic s predstavniki šolskega sistema, sistema socialnega varstva, zdravstvenega sistema, varnostnih struktur, sistema za izvrševanje kazenskih sankcij, azilnega sistema, verskih skupnosti ter športnega sistema v povezavi z navijaškimi skupinami. Vsaka izmed navedenih institucij je bila preučena po spremenljivkah, kot so (a) zaznavanje radikalizacije, (b) predvideni postopki ob zaznavi radikalizacije, (c)

pravne podlage za delovanje v povezavi z radikalizacijo, (č) odgovorni subjekt za spremljanje radikalizacije, (d) usposabljanje, (e) financiranje, (f) sodelovanje z drugimi deležniki in (g) pričakovana vloga v slovenskem modelu spremljanja radikalizacije. Sledi predstavitev rezultatov ankete o dovzetnosti na radikalizacijo na vzorcu študentov Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru v letu 2019. Anketa je pomembna, saj odraža percepcije skupine mladostnikov kot ene izmed najbolj ranljivih skupin na radikalizacijo.

Knjigo zaključujemo s predstavitvijo našega predloga za oblikovanje celovitega modela RAN Slovenija oziroma celovitega medinstitucionalnega modela za identifikacijo in spremljanje radikalizacije v Sloveniji. V knjigi analiziramo dozdajšnje aktivnosti RAN-omrežja, predstavimo dopolnjeni model P – O – O (Prepreči – Opozori – Odvrni), ki ga je Republika Slovenija lansirala na Zahodni Balkan, in na koncu predstavimo še predlog novega RADCEPRO RAN-modela v Sloveniji. V modelu so opredeljena splošna načela, narejen je seznam sodelujočih institucij, prav tako je opredeljena struktura na strateški in operativni ravni. V zaključnem poglavju ugotovitve naše raziskave strnemo v priporočila glede ukrepov na področjih zaznavanja radikalizacije skozi prizmo soodvisnih akterjev, opišemo pričakovane postopke ob zaznavi radikalizacije, opozorimo na pomen primerne pravne podlage za identifikacijo in spremljanje radikalizacije, pojasnimo pristojnosti odgovornih subjektov za spremljanje radikalizacije, ter opozorimo na nujnost usposabljanja na področju spremljanja radikalizacije. Jasno tudi poudarimo potrebo po zadostnem financiranju aktivnosti na področju spremljanja radikalizacije in zaključimo s predstavitvijo medinstitucionalnega sodelovanja na tem področju.

Abstract

Radicalization leading to violence is becoming an ever bigger problem in Europe. Slovenia has certainly not been immune to this phenomenon. The authors of this book argue that radicalization and extremism must be systematically monitored and that we need to create a comprehensive social network structure that brings together several key state and non-state institutions for the purpose of reducing the causes of radicalization, identifying radical behaviour and deradicalizing. Certain Slovenian strategic documents have already identified radicalization leading to violence, violent extremism, and terrorism as key security threats and this book may be seen as a step towards possible approaches in this area.

The book builds on the thesis that radicalization leading to violence is a complex social phenomenon that can only be handled with a broad-based and socially-inclusive approach. In contrast, any narrow or field-specific policies will only bring partial or even undesirable results.

In the book, we first establish a conceptual and terminological framework for studying and monitoring radicalization and the measures against it. Terminological clarity must be ensured in Slovenia before the official concept and policy of monitoring radicalization and de-radicalization is created. This especially refers to understanding of terms like radicalization, violent extremism, terrorism, polarization, deradicalization, etc. We continue by reviewing models of foreign approaches to identifying and monitoring radicalization leading to violence (cases of the UK, Austria and Finland). In addition to case studies based on official documents, we present the results of a comparative-synthetic overview of the similarities/differences among these countries and good practices that could be introduced in Slovenia.

In the chapter that follows, we present a wide range of state and non-state institutions that (may) deal with the monitoring of radicalization and counter-measures in the Republic of Slovenia. In this context, the results of interviews and focus group workshops with representatives of the education system, the social security system, the healthcare system, security organizations, the prison administration system, the asylum system, religious communities and the sports system (in relation to supporter groups) are presented. Each of these institutions is examined according to variables like radicalization detection, procedures envisaged in the event of detecting radicalization, the legal basis for radicalization-related actions, the responsible entity for radicalization, training, financing, cooperation with other stakeholders and the expected role in the Slovenian model for monitoring radicalization. The next chapter presents survey results concerning susceptibility to radicalization for a sample of students from the University of Ljubljana and the University of Maribor conducted in 2019. The survey is important because it reflects the perceptions of young people as one of the groups most vulnerable to radicalization.

At the book's end, we set out our proposal for a comprehensive RAN model in Slovenia or a comprehensive inter-institutional model for identifying and monitoring radicalization in Slovenia. We analyse past discussions on strengthening the RAN network, present the amended P-W-D (Prevent-Warn-Deter) model launched by Slovenia in the Western Balkans, and finally outline a proposal for a new RAN model in Slovenia. The model defines the general principles, participating institutions, and structure on the strategic and operational levels. We also provide recommendations on measures in the areas of detecting radicalization by

the actors involved, determining procedures when radicalization is detected, the legal foundations for identifying and monitoring radicalization, the competencies of entities responsible for monitoring radicalization, training in monitoring radicalization, the funding of actions in the field of monitoring radicalization and related inter-institutional cooperation.

UVOD

Radikalizacija družbe, družbenih skupin in posameznikov v Evropi postaja vedno večji problem. Opazimo lahko veliko primerov družbenega ekstremizma in radikalizacije, vendar le nekateri vodijo k izvajanju ekstremnega nasilja, kot je na primer terorizem. Čeprav je zadnje čase radikalizacija predmet znanstvenih študij, pa se niti raziskovalci niti praktiki do zdaj še niso mogli zediniti glede enotne opredelitve pojma radikalizacije. Opredelitve radikalizacije se najpogosteje osredinjajo na dve izhodišči: na radikalizacijo, ki vodi v nasilno vedenje, pri katerem je poudarek na težnji ali uporabi nasilja z namenom uresničitve specifičnega cilja, in na radikalizacijo, ki se veže na nenasilne spremembe obstoječe ureditve. Radikalizacija je proces, v katerem posamezniki ali družbene skupine preidejo od mirnega reševanja problemov k uporabi nezakonitega in ekstremnega nasilja. Ta proces je bolj ali manj skrit pred javnostjo, v končni fazi pa se lahko uresniči v obliki izvedbe akta ekstremnega nasilja ali terorističnega napada na civiliste, državne ustanove ali na njihove (visoke) predstavnike, kritično infrastrukturo itn.

Evropa je vedno pogosteje izpostavljena terorističnim napadom, ki so zasejali strah med njene prebivalce. Analize napadov kažejo, da se povečujeta njihova brutalnost in smelost, da so se tudi v Evropi pojavili samomorilski teroristi, da se širi spekter civilnih tarč na obiskovalce koncertov, tržnic in podobnih prireditev ter turiste oziroma sprehajalce v urbanih središčih, da se nadgrajujejo načini terorističnega delovanja in napadanja (simultani napadi na več točkah, daljinski sprožilci bomb, trend uporabe tovornih vozil, s katerimi teroristi zapeljejo v cone za pešce in povzročajo žrtve, itn.). Vedno bolj prihaja do izraza vzročno-posledična povezanost terorizma in vojaške prisotnosti evropskih vojska na kriznih žariščih zunaj Evrope. Čedalje pogosteje se poudarja povezanost teroristov z migracijami, krepijo se radikalno desna politična gibanja v Evropi, ki nasilno obračunavajo z migranti, tovrstne politične stranke pa so v procesu demokratičnih volitev vstopile v parlamente več držav.

Živimo v kompleksni kapitalistični in tranzicijski družbi, ki od različnih akterjev zahteva veliko angažiranja pri zagotavljanju varnega in kakovostnega življenja prebivalcev. Na marsikaterem področju obstajajo radikalni akterji, ki na precej radikalen način dosegajo svoje cilje (npr. vrhunski šport). Torej ni res, da bi vsak radikalizem vodil v terorizem in ekstremno nasilje, je pa vsak terorizem izraz političnega radikalizma in ekstremizma. Ključna razlika je v uporabi militantnih in nasilnih sredstev za doseganje političnih, ideoloških in verskih ciljev. Tu velja ob pojmu radikalizacija omeniti tudi pojem ekstremizma. To je kompleksen pojav, ki ga razumemo kot nenavadne dejavnosti (prepričanja, stališča, občutki, dejanja, strategije), ki so značajske daleč od običajnega. Označevanje nekoga za ekstremista ima v osnovi elemente objektivnega, subjektivnega in političnega. Ekstremizem je v svojem bistvu politični termin; označuje predvsem dejavnosti,

ki so moralno, ideološko ali politično v nasprotju z zapisanimi (zakonskimi in ustavnimi) normami države in nezapisanimi normami družbe, ki so skrajno nestrpne do drugih, ki zavračajo demokracijo kot sredstvo vladanja in načina reševanja problemov in ki v skrajni obliki tudi zavračajo obstoječi družbeni in ustavni red (glej Sotlar, 2005).

Glede na vrste terorizma lahko ločimo tudi področja radikalizacije, kot so islamistična radikalizacija z uporabo nasilja za vzpostavitev kalifata (npr. ISIS, Al Kajda), desno usmerjena radikalizacija s ciljem uporabe nasilja za vzpostavitev čim bolj monoetnične in monoreligijske države ali družbe (npr. Blood and Honour, Fuerza Nuova, Sturm 34, Soldiers of Odin), levo usmerjena ali anarhistična radikalizacija z uporabo nasilja proti obstoječemu kapitalističnemu družbenemu redu (npr. Secours Rouge), secesionistična oziroma etnonacionalistična radikalizacija s ciljem uporabe nasilja za odcepitev ali povečanje avtonomije (npr. ETA in IRA) in radikalizacija v povezavi z reševanjem posameznega družbenega problema, kot so npr. ekološki problemi, pravice živali (npr. Animal Liberation Front) itn. Iz Europolovih letnih poročil o terorizmu lahko izvedemo nekatere radikalizacijske – ekstremistične aktivnosti, ki smo jim v Evropi priča v zadnjem desetletju:

- Pri islamistični radikalizaciji se intenzivno izvajajo rekrutacija za džihad na aktualnih kriznih žariščih (Irak, Sirija, Afganistan, Somalija, Libanon itn.), rekrutacija samomorilskih napadalcev, tihotapljenje rekrutov na krizna žarišča, vračanje borcev s kriznih žarišč, uporaba komunikacijskih orodij in propagande z opravičevanjem nasilja za doseganje političnih ciljev, ki prispevajo k radikalizaciji oziroma rekrutiranju novih oseb (npr. prek interneta, objavljanje govorov, izjav, intervjujev, izdajanje revij, snemanje filmov – multimedija, uporaba interneta za širjenje gradiva in komuniciranje, fizično deljenje propagandnega gradiva ...), usposabljanje rekrutov predvsem v tujini za uporabo eksplozivov in strelnega orožja, strupov itn. S pojavom ISIS se je radikalizacijski čas skrajšal, odhod na tuja bojišča povečal, uporablja se radikalizacijska komunikacijska strategija, ki je ustrojena za različne javnosti, uporablja se enkripcijo pri komunikacijah, »deep/dark web« za shranjevanje in pridobivanje radikalnih gradiv, radikalizacijska retorika se osredinja na delitev na vernike in nevernike, obljublja se utopično družbo itn.
- Pri separatistični radikalizaciji se pojavlja tudi videogradivo, ki prispeva k rekrutiranju; izvajajo se občasni napadi na simbole ali predstavnike države. V EU se je nasilje na tem področju v zadnjih letih zmanjšalo, potencial nasilja na tem področju pa še vedno ostaja.
- Pri levo usmerjeni radikalizaciji se pojavlja veliko napadov na manjše tarče (vozila, banke, predstavništva političnih strank) s pretežno gmotno škodo, kar

še posebej pride do izraza ob večjih dogodkih, kot je na primer srečanje G-8 itn. Pojavlja se tudi sodelovanje levo usmerjenih ekstremističnih skupin na dogodkih skupin, ki se ekstremistično udeležujejo glede posameznih zadev (angl. *single-issue terrorism*). V to kategorijo spadajo anarhistične, maoistične, trockistične in marksistično-leninistične skupine, ki uporabljajo nasilje za doseganje svojega cilja (Centre for the Prevention of Radicalization, 2016).

- Pri desno usmerjeni radikalizaciji se tudi vedno bolj uporablja internet za vzdrževanje mednarodnih stikov in izmenjavo ekstremističnega gradiva. Tovrstne organizacije rade napadajo levo usmerjene institucije in njihove predstavnike (še posebej ob večjih levičarskih dogodkih), migrante in begunce, uporabljajo pa pretežno fizično nasilje in eksplozive. Desni ekstremisti so prispevali k povečanju islamofobije tudi prek nasilnih dejanj proti muslimanom in njihovim verskim objektom. Radikalizirani pripadniki se usposablajo na tečajih samobrambe in se učijo ravnanja z orožjem (glej Europol, 2008; 2016). Desni ekstremizem se povezuje s fašizmom, z nacizmom, rasizmom, s supremacizmom in z ultranacionalizmom. Zanj je značilna nasilna obramba rase, etnične ali psevdonacionalne identitete in je povezana tudi z radikalno sovražnostjo do državnih organov, manjšin, priseljencev in/ali levičarskih političnih skupin.

Radikalizacija v smeri izvajanja nasilnih dejavnosti je logično dojeta za grožnjo nacionalni varnosti v državah članicah EU in zveze NATO. Kot grožnjo so jo prepoznale tudi relevantne mednarodne organizacije, kot so: EU, OZN, OVSE in NATO. Evropske države so tako v procesu oblikovanja politik spremljanja radikalizacije, ki se osredinja na različne indikatorje, družbene skupine, lokacije, povezave itn. Prav tako države oblikujejo deradikalizacijske politike, strategije oziroma programe, ki so usmerjeni k zmanjševanju razlogov za radikalizacijo in obratu radikalnih percepcij radikalnih akterjev v smer zmernejših percepcij.

Republika Slovenija nima veliko neposrednih izkušenj s terorizmom v primerjavi z večino evropskih držav, vendar pa se stroka strinja (npr. stališča na okrogli mizi o ekstremizmu na Dnevih varstvoslovja, FVV, junij 2015; okrogla miza na 2. dnevu nacionalne varnosti, Državni svet, oktober 2017), da se trenutno relativno ugodne varnostne razmere lahko zelo hitro poslabšajo zaradi številnih mogočih scenarijev. To pomeni, da mora RS bolj sistematično spremljati procese radikalizacije na lastnem ozemlju s pomočjo znanstveno utemeljenih, primerjalno preverjenih in na kulturno okolje prilagojenih metod, hkrati pa mora začeti oblikovanje mrežnih struktur državnih in nedržavnih institucij, ki lahko prispevajo k odpravi vzrokov za radikalizacijo oziroma k deradikalizaciji ranljivih skupin, posameznikov.

Ekstremizem, radikalizacija in boj proti radikalizaciji se vendarle že pojavljajo v različnih strateških dokumentih RS. Nekdanji osrednji strateški dokument na področju nacionalne varnosti – Strategija nacionalne varnosti RS (2010) – ni omenjal radikalizacije niti z besedo (kar je eden izmed razlogov za njegovo prenavo), ekstremizem pa je omenjal pri javni varnosti, pri čemer je bilo ugotovljeno, da »določeno nevarnost predstavljajo tudi različna ekstremistična gibanja in organizacije, saj lahko njihovo sicer legitimno izražanje mnenj in stališč prerase v zanikanje ali kršenje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, nenadzorovano nasilje in s tem v ogrožanje človekovega dostojanstva, varnosti in življenja«. Sicer pa je strategija večkrat omenjala grožnjo nacionalni varnosti prek terorizma, in sicer v povezavi z zahodnim Balkanom, s prisotnostjo Slovenske vojske v mirovnih operacijah in misijah, v povezavi z drugimi varnostnimi grožnjami (organizirani kriminal, nezakonite migracije, kibernetске grožnje, nalezljive bolezni) in z nekaterimi tujimi državami, ki lahko podpirajo terorizem in ekstremizem. Aktualna Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (2019) pa že posveča več pozornosti samemu problemu radikalizacije. Strategija v poglavju 4.6 pravi:

»Terorizem in nasilni ekstremizem predstavljata eno najpomembnejših varnostnih tveganj in groženj. Pojavne oblike terorizma in nasilnega ekstremizma se v zadnjih letih močno spreminjajo. Zaznamujejo jih izrazita dinamika in celovitost ter uporaba širokega nabora instrumentov, prav tako je značilna vse večja individualizacija. Na obstoj in nastanek pogojev za radikalizacijo, ki vodi v nasilni ekstremizem ali terorizem, vplivajo različni socialni, ekonomski, politični in varnostni dejavniki. Pojav in širjenje terorizma ostajata tesno povezana tudi z ideološko, s politično, z versko, ekonomsko in s socialno motivirano radikalizacijo relativno majhnega dela civilne družbe, zaradi česar terorizem tudi v evroatlantskem okolju postaja vse pogostejša pojavna oblika dolgoročne grožnje ... Določeno nevarnost predstavljajo tudi različna ekstremistična gibanja in organizacije, saj lahko njihovo sicer legitimno izražanje mnenj in stališč preraste v grožnjo ustavni ureditvi Republike Slovenije, zanikanje ali kršenje temeljnih človekovih pravic in svoboščin, nenadzorovano nasilje ter s tem v ogrožanje človekovega dostojanstva, varnosti in življenja.«

Poleg tega strategija nacionalne varnosti omenja še možnost, da nevarni zunanji akterji s svojimi hibridnimi metodami namerno ovirajo in slabijo zmožnost demokratičnega in ustavno opredeljenega političnega odločanja, sprožajo radikalizacijo in rekrutacijo skrajnih gibanj ter jih tudi vodijo.

Bistveno za napredek v RS na tem področju je, da smo uspeli v letu 2019 sprejeti Nacionalno strategijo za preprečevanje terorizma in nasilnega ekstremizma (2019). Strategija poudarja, da RS najostreje obsoja vsakršno obliko terorizma in nasilnega ekstremizma, ter opredeljuje temeljne sistemske ukrepe za zmanjšanje ranljivosti slovenske družbe in države. Prvi strateški cilj v strategiji je preprečevanje radikalizacije, ki vodi v terorizem ali nasilni ekstremizem. Cilj je razdelan nadalje na podcilje, kot so: omejevanje tveganja novačenja posameznikov iz najranljivejših skupin ter odvrnitev od opravičevanja sovražnosti in uporabe nasilja, preprečevanje uporabe tehnologije (tj. interneta) za potrebe terorizma, nasilnega ekstremizma in drugih oblik sovražnosti, ki vodijo v radikalizacijo, ustrežna obravnava radikalizacije v zaporniškem in probacijskem okolju ter spodbujanje vključujoče, odprte in odporne družbe.

Grožnjo terorizma in z njim povezane radikalizacije pa omenjajo tudi nekateri ožji policijski dokumenti, kot je na primer Resolucija o dolgoročnem razvojnem programu policije do leta 2025 – »Kakovostna policija za varno Slovenijo« (2015), ki v tem kontekstu še posebej omenja t. i. tuje borce, ki z namenom udeleževanja v terorističnih aktivnostih in organiziranjem nasilju zoper civilno prebivalstvo iz Slovenije ali prek nje odhajajo na krizna območja. Po Resoluciji predstavljajo ti posamezniki vse večjo grožnjo, potem ko se po daljši izpostavljenosti indoktrinaciji – dodatno usposobljeni v rokovanju z orožjem in vojaških veščinah – vračajo v EU oziroma Slovenijo. Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2019–2023 (2019) precej konkretno obravnava področji radikalizacije in deradikalizacije. Program omenja grožnje in ranljivosti ter predlaga rešitve na tem področju. Program ugotavlja, da posebno tveganje predstavljata nasilna radikalizacija in novačenje za namen terorizma. Na področju vračanja tujih borcev se je izkazala izrazita potreba po skupnem odzivu članic EU. Program poudarja pomen vplivnih verskih in ideoloških voditeljev, ki so pogosto odgovorni za krepitev radikalizacije, problem varnostnega tveganja pri povratnikih (tujih borcih), ki so se radikalizirali na tujih kriznih žariščih, tveganje samoradikaliziranih posameznikov, tveganja v povezavi z migrantskim valom (za obračunavanja med potujočimi radikaliziranimi skupinami, prihod radikaliziranih posameznikov v Evropo, za razočaranje po prihodu v Evropo) in s tem povezano krepitvijo gibanj, ki na bolj ali manj organiziran način izkazujejo sovražnost do beguncev (kot protiutež). Program omenja tudi problem, da se slovenska javnost ne zaveda dovolj omenjenih tveganj, da je nacionalni varnostni sistem podhranjen v tem smislu in da bo treba okrepiti prizadevanja v tej smeri.

Ta knjiga je nastala, ker vse zgoraj navedeno še ni zadostno za zagotavljanje varnosti v RS. Za nadaljnje korake na tem področju je pomembno, da okrepimo poznavanje temeljnih pojmov radikalizacije in deradikalizacije, spoznamo tuje